

Rektori univerza su upotrebljavali dopuštena i nedopuštena sredstva, samo da na svoju školu privuku što više slusača. Slali su pojedine svoje ljude na ulaze u grad, da hvataju i mame pridošlice, da se upišu. Dopuštali su, da se predaju lascivne umjetnosti. Prikrivali su i poljepšavali ekscese počinjene protiv akademskim oblastima. Iznuđivali su novac od mladića. Pregledavali nemoral, koji je počeo da vlada u burzama i kolegijima, kojima je često na čelu stajao »pedagog«, a taj nije baš uvijek bio najbolji čovjek.

(Svršit će se.)

Bečki kolegij zagrebačke biskupije.

Dr L. Ivančan.

U rimsko su doba krajevi Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, dapače današnja Bosna i Hercegovina, a i južnije ležeće zemlje bile na dosta visokom stepenu kulture, na nakon podijeljenja rimskoga carstva u istočno i zapadno, kada su razni barbarski narodi ove krajeve opustošili, tražeći put u Italiju, propala je i rimska kultura, te su Hrvati došav u ove krajeve još tek u pomorskim gradovima Dalmacije našli ostatke kulture rimskih vremena. U dolnjoj Panoniji znade se za mjesta Sisak, Čazinu, Srijem i t. d., kao i njeka neznatnija mjestanca. Dok se je iza dolaska Hrvata razvio kulturni život uz obalu Jadranskoga mora, u današnjoj užoj Hrvatskoj, imade tek nešto vijesti iza utemeljenja zagrebačke biskupije, konce: r XI. stoljeća, i podignućem Griča kod Zagreba na slobodni utvrđeni grad u XIII. stoljeću. Ostanci stanovnika nekadanje rimske republike Añdautonije, koja se je nalazila u rimsko doba u današnjoj zagrebačkoj okolini od Stenjeveca do Ščitarjeva, raspršili su se na sve strane, valjda na visočine zagrebačkoga gorja, gdje se još danas nalaze tragovi nekadanjih zemljoradnika, koji su bježali u gorja, pred bujicom seobe naroda. Današnja Laška ulica, a valjda i stari stanovnici Griča, možda su također ostaci nekadanjih rimskih gradana, koji su nakon prestanka seobe naroda, sašli u ravnice, te se amalgamirali sa Hrvatima, došavšim u ove krajeve. Uz ime Laške ulice, karakteristična su imena Mljetačke ulice i crkva sv. Marka u gornjem gradu.

Utemeljenjem zagrebačke biskupije godine 1093. po kralju sv. Ladislavu, postao je Zagreb središte kulture cijele Hrvatske, koje središte je još znamenitije postalo, kada je kralj Bela IV. kraljevsku ves na brdu Gradcu 16. XI. 1242. uzvisio na slobodnu kraljevsku varoš. (Klaić, Zagreb, str. 21.) Tada je Zagreb postao Hrvatima oko i srce (l. c. 3.).

Već u najstarije doba za utemeljenja zagr. biskupije isticali su se pojedini kanonici i biskupi, u koliko nam rijetki onodobni podatci

dokazuju, kao znameniti ućeni ljudi, koje su tadanji hrvatski vojvode i kraljevi upotrijebljavali za svoje kancelare. Svi su ti bez dvojbe ućili u svojoj mladosti na raznim onodobnim izvanjskim ućilištima, jer domaćih tada još ni bilo nije. Za prvih sto godina obstanka zagr. biskupije nije nam poznato ime nijednoga kanonika, ali prvi poznati kanonik Baran, kojega listine spominju od godine 1193. do 1214. bio je kancelar kralja Bele III. g. 1174., a poslije je vršio kancelarsku službu kod hrvatskoga vojvode, potonjega kralja Andrije (Tkalčić Mon. Eppatus Zagr. I. pag. 8. 10. 11. 17.), zato mu potonji pokloni zemlju Yerosa. (l. c. 10.) Zagr. kanonici i prepoziti Jakop (1200.—1202.) i Matija, se također spominju kao kancelari »aule regie« (l. c. od str. 8—17. i 55.—68.), a biti će ih bez dvojbe mnogo više, ali su im imena nepoznata. Vrijedno je spomenuti Hugrina de genere Chak, koj je bio čažmanski prepozit a poslije splitski nadbiskup, koji je kroz 12 godina u Parizu študirao. (Toma arcidakon, Historia Salonitana, izdanje Rački pag. 196.—293.) U Parizu opstojalo je glasovito sveučilište, gdje su mladići iz svih strana svijeta ućili bogoslovje, koju je školu utemeljio neki Robert od Sorbone (koji je umro g. 1274.), dvorski kapelan Ljudevita svetoga, pak je interesantna i karakteristična vijest arhidakona Tome, da je zagr. kanonik, a potonji spletski nadbiskup Hugrinus u Parizu študirao. Arcidakon Toma spominje zagr. prepozita Fileta kao kancelara vojvode Kolomana (l. c. pag. 197.), kojega u ostalom spominje i kodeks diplomatski Smičiklasov. (Tom. IV. pag. 29. 41. 125.) Zagr. kanonik potonji pečuhski biskup Job (1247.—1279.) nazivlje se »comes capelle regie« (Tkalčić, M. E. Z. I. 90.).

Ove okolnosti potakle su me da istražim u koliko je prema sadanjim publikacijama moguće ustanoviti, gdje su zagrebački kanonici i biskupi u prijašnje vrijeme ućili bogoslovje, filozofiju i kanonsko pravo, kada još te nauke nije bilo moguće ućiti u Zagrebu pošto nije takovih škola ovdje bilo. Dakako, da su mnogi kanonici i biskupi u inozemstvu ućili, za koje se danas neznade, jer nije to nigdje zabilježeno. Stalno je to, da je u prijašnje doba svećenstvo ućilo u Zagrebu samo nešto moralke, a valjda i liturgije. To se može zaključiti stoga, jer u vizitama kanonskim XVII. i XVIII. stoljeća se redovito naznaćuje u ocjenama dušobrižnoga svećenstva, gdje je koji nauke svršio ili što je študirao. Većinom se tamo veli da je dotičnik »casista« doćim za one, koji su više nauke na vanjskim školama ućili, veli se »Philosophus Viennensis, Theologus Bononiensis ili Romanus« i t. d. Dalnji dokaz, da se u Zagrebu nije predavala špekulativna teologija je taj, što je zagr. kanonik i naslovni šibenićki biskup Tomo Augustić, koji je umro god. 1702. oporućno ostavio 3000 forinti za utemeljenje zaklade za profesora špekulativne teologije, nu pošto je prihod te zaklade prematen bio za gornju svrhu, to su se kamati priplapali glavnici do god. 1746., kada je ta glavnica iznosila 17.000 forinti, pak je tada kaptol pristupio k iz-

vedbi Augustičeve ustanove. Tom se je prilikom raspravljalo u Kaptolu, da li se ta stolica ima povjeriti kojemu svjetovnomu svećeniku ili Isusovcima, pak bje većinom glasova zaključeno, da član Isusove družbe predaje teologiju na zagrebačkoj akademiji.

Dok nije Pavao Zondi utemeljio u Bolonji kolegij za ugarsko hrvatsku mladež, da na bolonjskoj školi uči teologiju i kanonsko pravo, hrvatski su mladići, koji su se htjeli bolje naobraziti polazili padovansko, bečko i gradačko sveučilište, a valjda i učilišta drugih gradova, što će se vremenom pronaći. Sada mi je poznato, da je Dr. Andrija Veress, uz pripomoć mađarskoga episkopata i svećenstva izdao knjige: »*Matricula et Acta Hungarorum in universitate Patavina Studentium*« od godine 1246.—1864. i drugu pod naslovom *Matricula et Acta Hungarorum in Universitatibus Italiae studentium. Roma Collegium Germanicum et Hungaricum* od god. 1559. do 1917. Za izdanje ove druge knjige, doprinesoše nešto i neki hrvatski bivši alumni toga zavoda. Slično je djelo izdao bečki dvorski arhivar Dr. Karlo Schrauf pod naslovom: »*Die Matrikel der ungarischen Nation an der Wiener Universität*«, za vrijeme od god. 1453.—1630.

Iz Verešove knjige se vidi, da su na sveučilištu u Padovi do XVI. stoljeća uz mnoge ine Hrvate, študirali zagrebački kanonici: Ivan de Pensauro, Nikola iz Moravča, Andrija iz Ugarske, Petar Je Zeć, Sigmund Lamberger, Nikola Zekel, Blaž iz Moravča, Martin de Grazena, Ivan Vitez, potonji primas Ugarske, Grgur Hando, de Kalmanseki, Petar Vitez, Bartol iz Brixena, Andro Panonac, Franjo Terek, Stjepan Brodarić, potonji biskup Vački, Ivan iz Segedina, Toma Bakoc zagr. prepozit, Petar Granja, Gjuro Drašković, potonji zagr. biskup, napokon gjurski biskup i kardinal. Svi ovi nekadanji učenici padovanske univerze upisani su u matice ugarske narodnosti, jer su Hrvati bili članovi ugarske zajednice, pošto hrvatski narod nije imao posebnog društva. Koliko li je bilo učenika na padovanskoj univerzi, koji su poslije postali zagrebački kanonici, a nisu svojedobno bili članovi zajednice ugarskoga udruženja, to je dakako nepoznato. Napadno je, da od onoga vremena, kada je utemeljen bolonjski zavod godine 1553. i germansko-ugarski kolegij 1559. u kojim su zavodima študirali pitomeci zagrebačke biskupije, nije u ugarskom udruženju padovanske univerze upisan nijedan učenik, koji je poslije postao zagrebački kanonik.

Bečko sveučilište je utemeljio 12. III. 1365. austrijski vojvoda Rudolf IV. Prigodom reorganizacije toga zavoda je vojvoda Albert III. godine 1384. odredio, da ugarsko udruženje sačinjavaju Mađari, Česi, Poljaci, Moravci i svi ostali Slavjani. U knjizi Schraufa, nalaze se mnoga hrvatska imena, ali od zagrebačkih kanonika samo Ivan Plankner iz Kutjeva (Gottfaw) i brat mu Andrija, zatim Mihalj Vitez, Tomo Bakoc, Gjuro Granja, Stjepan Balffy, Valent Napuly, Mihalj Vitez, te napokon potonji zagr. biskup Gjuro Drašković.

O bolonjskom ugarsko-ilirskom kolegiju, što ga je godine 1553. utemeljio zagr. prepozit Pavao Zondi, pisao je Krčelić, ali do-

sta pogriješno, a obsežnu i historijski istinitu monografiju priopćio je u Vjesniku kr. zemaljskoga arkiva godine 1912. profesor V. Klaić. Ova bi se monografija još u mnogočem mogla popuniti, pak mi je pokojni profesor Klaić još prije svoje smrti saopćio, da imade već za štampu priređen drugi dio te monografije, koji u sadanjim teškim prilikama nije moći priopćiti.

Manje je poznata historija bečkoga kolegija zagrebačke nadbiskupije. Mnogi još i danas misle, kad se govori o bečkom kolegiju za uzgoj klera, da se pod tim imenom razumjeva Augustineum ili Pazmaneum, u kojim zavodima je u posljednje doba uzgojeno nekoliko svećenika Hrvata. Ali od XVII. stoljeća do vremena kraljevanja kralja Josipa II. opstojao je u Beču posebni hrvatski zavod za uzgoj klera zagrebačke biskupije. O tome na koliko mi je poznato nitko nije još ništa u javnosti priopćio, a razlog tomu biti će valjda taj, što jedini rukopis, koji o tom opstoji, koji je sigurno nekoć bio u kaptolskom arhivu, je nestao, te se danas nalazi u arhivu jugoslavenske akademije, kamo je po svoj prilici dospio po nekome, koji je i više drugih kaptolskih rukopisa prije više decenija prodao arhivu jugoslavenske akademije. Ovaj rukopis imade kasnijom rukom napisan naslov: »Nr. DCCCCXLII. Wolfgangi Kukuljevich Can. Zagr. et Rectoris Colleg. Croat. »Historia Collegii Croatici Viennae fundati.«

Na početnim stranicama toga rukopisa nalazi se raspravica pod naslovom »De Collegio Croatico Viennae fundato«. Ova rasprava ne ima potpisa, pak se ne bi znalo tko ju je napisao, da ne opstoji drugi primjerak te rasprave, koji je bio prepis prve rasprave, a vlasništvo Antuna Mlinarića prebendara zagrebačkoga katedralnoga zbora. Taj Mlinarićev bivši prepis, danas je vlasništvo arkiva jugoslavenske akademije, te se čuva u tamošnjem arhivu pod signturom II. b. 83. Taj rukopis (kojemu je pridružena i raspravica životopisa kanonika i prepošta zagr. Kaptola Baltazara Napulija, utemeljitelja bečkoga kolegija, osnovanoga za uzgoj klera zagrebačke biskupije), imade potpis »Scriptor Georg. Perooss Anno Dni. 1739 25. Octobris«. To doduše nije vlastoručni potpis Perošev, ali označuje svakako pisca gornjih raspravica, a i vrijeme kada su pisane. Taj je Peroš bio član prebendarskoga zbora zagr. katedralne crkve.

Prije nego budem opisao povijest utemeljenja bečkoga kolegija, za uzgoj klera zagrebačke biskupije, potrebno je opisati životopis utemeljitelja istoga, Baltazara Napulija-Dvorničića.

O Baltazaru Napuliju je prvi pisao njegov u zagrebačkoj prepozituri nasljednik Benedikt Vinković, potomji zagrebački biskup od g. 1637. do 1642. Po Vinkovićevim podacima je obradio životopis, Napulija prebendar Gjuro Peroš. Ova oba životopisa se nalaze u arhivu jugosl. akademije. O Napuliju je kratak životopis napisao i Krčelić (vidi Rukopis str. 85—90.), koji je naročito opširno, ali možda i nešto tendenciozno opisao konflikt između biskupa Šimuna

Bratulića i Napulija. Napokon je veoma opširno obradio Napulijev životopis Ivan Kukuljević. (Arkiv za jug. pov. X. 116.) Prema tim podatcima rođen je Baltazar Napuli u Koprivnici od plemićke obitelji oko godine 1560. Kukuljević ga nazivlje Napuli Dvorničić, a tako je i upisan u bolonjskoj kronici, prigodom svoga dolaska onamo na nauke. Po starom pravopisu pisali su ga Napuly - aliter Dwornychych. Uzgojen je troškom svoga strica zagr. kanonika i kustosa Valentina Napulija, koji je upisan u matici ugarske narodnosti, na bečkom sveučilištu, da je godine 1554. i 1555. uplatio po 8 denara članarine. (Dr. Schrauf, Matr. der ung. Nation 206 i 207.) Biskup Ivan Monosloy (1578.—1584.) imenovao je Baltazara Napulija već u 21. godini njegove dobe kanonikom, radi zasluga strica mu Valentina, te je on god. 1581. upisan u seniju zagr. kanonika. (Act. Cap. fasc. 105. nr. 3.) Sva je prilika, da je tada poslan na nauke, na vanjska učilišta, jer od g. 1582. do 1585. se ne nalazi upisan u knjizi općije predija. Baltazar Napuli bio je više godina kanonik, a da nije imao više redove, jer je prigodom općije Tlaka g. 1586. upisano: »Tlacam primam quam M. (agister) Napuli utramque in statu laicali possedit, optavit organista. (l. c. 104. nr. 4.) Valjda je na početku svoga kanonikovanja boravio na naucima u Gradcu ili Beču, kako to Vinković piše, jer je u Bolonju došao istom g. 1588., budući je u bolonjskoj kronici upisano: »Anno Dni. 1588. 28. January R. D. Balthasar Napuly aliter Dwornychych Cano. Ecclae Zagrabien. Bononiam causa studiorum venit, atque ex commissione venerabilis Capituli in numerum studiosorum huius Collegii est receptus. Eodem anno Idem Balthasar accepit nova, se videlicet Achnum Varasdien. esse creatum. Eodem anno 16. Decembris Theses Physicas et Metaphysicas publice defendit. Anno 1589. mense Januario Doctoratus laurea in Philosophia est donatus praedictus D. Napuly. Eodem anno mensis Marty 8. die Rndus D. Balth. Napuly Arch. Varas. cum Dno. Marcello Nagy doctore medico Zagrabiam rursus abscessit. Eodem anno 22. Novembris Idem D. Napuly rediit Bononiam Collegium gubernaturus, specialiter a Venerabili Capitulo ad hoc missus. (Chr. bon. 40.)

Sve ove podatke je valjda Napuli sam napisao, pak pošto od toga vremena do g. 1590. ne ima u kronici nikakvih drugih bilježaka, to je vjerojatno, da je sve do g. 1590. on u tom zavodu rektorovao. Prema gornjim podatcima ne ima dvojbe, da je Napuli prije svoga dolaska u Bolonju, morao na kojem drugom sveučilištu filozofiju slušati i učiti, jer inače nebi mogao u godini dana svoga boravka u Bolonji polučiti doktorat filozofije.

G. 1591. bio je Napuli gorički, 1597. katedralni arhidakon, 1600. kustos, 1601. lektor. (Act. Cap. ant. fasc. 104. nr. 4.)

G. 1604. rezignirao je varadinski biskup Nikola Mikac, u korist stenjevačkog župnika Stjepana Čidančića, svoj zagrebački kanonik. Tadanji zagrebački biskup, bivši pavlinski general Šimun

Bratulić nije priznao tu rezignaciju Mikaca u korist Čudančića, već je priopćio Kaptolu, da tom rezignacijom ispražnjeno kanoničko mjesto ne će popuniti, a taj kanonikat zajedno sa svim Mikčevim prihodima i predijima, za sebe zadržati, jer kani sa tim kanoničkim prihodima popraviti biskupski dvor u Čazmi. Od biskupa Ivana iz Moslavine sve do smrti Zelniceja, dakle od 1578. do 1602. svi su biskupi zagrebački uz biskupske prihode pridržali svoje prijašnje kanonikate. Za neke se znade, da je prigodom njihovoga biskupskoga imenovanja u buli potvrde sv. Stolica naročito istaknula: *cum retentione compatibilium*, pak se je to možda stoga dopuštalo, jer je veliki dio biskupskih dobara bio pod turskom vlašću, ili po njima uništen. Bratulić je držao, da i on može po primjeru svojih predšastnika uz biskupske prihode, prisvojiti si i kanoničke, ali je pregledao, da su njegovi predšastnici prije biskupskoga imenovanja bili zagr. kanonici, te valjda svi sa dozvolom sv. Stolice, mogli uživati dva crkvena beneficija, osim toga je Kaptol držao, da biskup ne ima prava prisvojiti si kanonikat i uz to još najbolje Mikčeve predije. te je odlučno zahtijevao opciju predija, po svojem starodavnom pravu, ističući naročito, da se ne pača u to pitanje, da li je Mikac imao pravo odreći se kanonikata u korist Stjepana Čudančića. Zagrebački prepozit Franjo Ergheli nije hotio dozvoliti opciju Mikčevih predija, bojeći se valjda zamjeriti biskupu, pak je lektor Napuli sazvaio kaptolsku sjednicu, dočim je Ergheli dan prije sjednice pošao biskupu u Lepuglavu, da denuncira Kaptol i lektora. Krčelić opisujući potanje taj događaj veli o odlazku Ergelijevu u Lepuglavu: »Res haec Erghelio successoribusque Praepositis attulit, ut Erghelius pro infidelis sit habitus, et Capitulo infidelis ab Ambrosio Jasz kay, Paulo Jagussich, Benedicto Vinkovich, coeterisque acta Eppatus Bratulichii notantibus, nominetur. Successoribus vero Praepositis causavit, quod ab epone hac Lectores capituli res hujus negotiaque procurent, atque hae longo usu subesse Lectoribus dicantur. (Rukopis p. 6.) Pod predsjedanjem Napulijevim bje zaključeno u kapt. sjednici, da se opcija Mikčevoga predija Jarun (valjda Vrabče, kojemu je Jarun pripadao) ima preduzeti. U to je doba biskup obavješten, da je kralj predao pravo imenovanja kanonika Kaptolu, izuzev imenovanje prepozita, a kao razlog ove odluke bje navedeno, da biskup kao bivši redovnik ne poznaje dostatno svećenstvo biskupije. Biskup je nakon obavješćenja o preduzetoj opciji, držeći osim toga, da je intrigom Napulija kralj odredio, da Kaptol imenuje kanonike, došao već početkom prosinca u Zagreb, sazvaio kaptolsku sjednicu, u kojoj je umah veći dio kanonika pristao uz biskupa, navodeći, da su po Napuliju zavedeni bili, da održe opciju. Uz Napulija ostadoše Ivan Pucinić gorički, Ivan Nardin Bekšinski arhidakoni, te magister Ambrozij Jaskay. Biskup je Napuliju predbacivao mnoge krivnje, naročito da nije sklon pavlinima, kao ni njemu samomu, te se je radi toga i usudio

odrediti opciju, prem je znao, da on kani zadržati Mikčeve predije. U nastavku opisa toga konflikta piše Krčelić, pozivajući se na Jaskajeve bilježbe: *Lector enim partes tam proprias, quam capituli dum tutaretur, Episcopus aliunde vehemens sic excaudit (sunt verba Vinkovichii) ut palam diceret advenisse tempus, quo praeconceptas vindictae suae flammam contra Napulium emitteret, adeoque statim a servis suis Napulium comprehendendi mandat, dumque is protestaretur, juraque canonica et municipalia appellaret, Epus ipse in personam viri violenter irruit, Napulium prosternit, ligari adjuvat, vinculis onerat et ex Basilica, sacrario jure quoque Asyli repudiato in carcerem inferiorem deduxit. Acta haec sunt die 8. Decembris Anni 1604. (Rukopis pag. 8.).* U nastavku piše Krčelić, da je ovaj postupak biskupov izazvao sveobće negodovanje. Trautmansdorf, koji je najvećma nastojao oko Bratuličevoga imenovanja zagr. biskupom, požalio je da je njega preporučao. Ban je biskupa službeno opomenuo radi toga nasilja, pa: je uslijed toga Napuli pušten iz zatvora, ali ga je lišio biskup svih beneficija, skinuo ga sa kanonikata i lektorata. Uz Napulija skinuo je biskup sa kanonikata Ivana Pucinića, Ivana Nardina i Ambrozija Jaškaja, jer su uz Napulija pristajali. Bez obzira na kraljevu odredbu imenovao je Petra Domitrovića lektorom, Ivana Otavčića katedralnim arhidakonom, a bekšinski i gorički arhidakonat, kao i sve predije skinutih kanonika je sebi pridržao. Uslijed tih nasilja su posredovali Tomo i Đuro Erdödy te ban Ivan Drašković. God. 1605. je biskup rehabilitirao uslijed gornjih intervencija Ivana Pucinića i Ambrozija Jaškaja, ali uz taj uvjet, da se moraju zadovoljiti sa posljednjim predijima i da zauzmu posljednja mjesta u senijima. Napulija nije biskup hotio na novo imenovati kanonikom, već je njegov kanonikat podijelio Puciniću, Pucinićev Jaškaju, Jaškajev Nardinu a Nardinov krapinskomu župniku Pavlu Jagušiću, koji je bio informator nezakonitoga sina kralja Rudolfa, pa je tim imenovanjem mislio steći privrženost dvora. Nardin međutim nije prihvatio biskupovo imenovanje. Napuli je podigao radi biskupovog nasilja parnicu, prizvav na metropolitu, kaločkoga nadbiskupa Martina Petheöja. Ovaj da se uputi u stanje parnice, pisao je zagr. Kaptolu 22. II. 1605, neka ga po savjesti izvijesti, da li je biskup Napulija dao baciti u zatvor. dok je još u svojim častima bio? Riješenje te parnice nije proveo kaloči nadbiskup, jer je radi Bočkajeve bune morao pobjeći iz Kaloče, a skoro zatim je i umro. Po kraljevoj odredbi je papinskomu nunciju povjereno riješenje toga spora. Bratulić se je toj odluci uzalud opirao, nastojeći, da ostrogonski nadbiskup i primas Ugarske tu parnicu riješava; kad mu je to nastojanje uzaludno bilo, utekao se j ezaštiti bečkih Isusovaca, obećav im, da će im omogućiti dolaza u Zagreb ishodiv im predaju stenjevačke župe za uzdržavanje, pak kad je vidio da i to ne pomaže, imenovao je Ivana Nardina bekšinskim arhidakonom, te ga dao uvesti u posjed svih njegovih prijašnjih uživanja.

Medutim je nuncij izrekao osudu, da se Napuli imade uvesti u posjed kanonikata i lektorata, a biskup mu mora platiti u ime otštete i prouzročena poniženja 50.000 renskih forinti.

Kralj je nakon toga naložio Petru Erdödy-u i koprivničkom kapetanu grofu Strattenbachu, da Napulija uvedu u njegove časti, te je on 16. III. 1607. zauzeo u crkvi svoje prijašnje mjesto. Nakon te odluke je Bratulić napustio okupirane predije, a uz Napulija su i ostali kanonici, koji su radi njega stradali, dobili povratak svojih prava »in integrum«. (Kercs. Rukopis 7.—10.)

U knjizi opcije predija onoga vremena su tri lista izderana i neki listovi isprekrižani, da ih nije moći pročitati, pak su uslijed toga nepoznate opcije predija od g. 1602. do 1607. Sa strane je na jednom listu napisano: »Iniustae et iniquae in hac pagina optiones fuerunt factae ad mandatum impii et trucidentissimi Eppi fratris Simonis. Et sicut ille impius et iniustus ita et praepositus Franciscus Erghelius, qui permisit hoc malum facere ac consequenter omnes qui aviditate iniusta, iniusti fuerunt, quos intrusor excellit, et poenas sacris canonibus expressas omnes hic majores incurrerant. M. Huzek m. p. iustitia dictante scripsit.« Na slijedećem je listu napisano: »Anno Dni 1607. feria sexta Dominicae secundae Quadragesimae, facta est optio praedii Mikacziai dicti Jarun. Idem praedium optavit D. Lector Balthasar Napuly.« Drugom je rukom pripisano: »qui triumphavit contra Eppum fratrem Simonem, qui intrusum canonicum et lectorem debuit deponere, et in integrum praefatum B. Napuly restituere cum aliis tribus canonicis. (Act. Cap. ant. fasc. 104. nr. 4.)

Karakteristično je, da je kanonik Huzek bio već godine 1602. u zagrebačkom Kaptolu, jer ga je za vremena sedisvakancije biskupske stolice, koja je trajala od godine 1602. do 1603. kanonikom imenovao nuncij ili metropolita (Kovachevich životopisi kanonika u arhivu jugosl. akademije II. d. 217.), te je prigodom konflikta bio bezuvjetno već u Kaptolu, pak se godine 1604. ne nalazi među pristašama Napulijevim, a kada je Napuli parnicu dobio, tada je u knjizi opcije onu zagrižljivu bilješku napisao, kojom ponizuje biskupa a uzvisuje Napulija. To je dokaz, kako je i u ono doba bilo u Kaptolu dvoličnih i beskarakternih ljudi.

Intrusus canonicus bio je krapinski župnik Pavao Jagušić, a po Bratuliću u mjesto deponiranoga svojedobno Napulija, imenovani lektor bio je Petar Domitrović. Nakon dovršene parnice je Domitrović u sporazumu sa biskupom i Kaptolom zauzeo u koru mjesto iza čazmanskoga prepozita, jer je već otprije bio katedralni arhidakon, dočim je Pavao Jagušić poslan u Bolonju za rektora. Glede otštetne svote piše Krčelić: »His ita compositis Epus. omne impendit studium, ut cum Napulio transigeret quoad summam in qua extitit convictus, magnisque precibus est effectum ut anno 1603. Lector ad

sibi persolvenda 24.000 flor. descenderit, quae illico ad intertenuendam Graecii studiosam juventutem immolavit. (Rukopis 12.)

Poslije smrti Napulijeve, 28. III. 1624. je svota od 24.000 for. upotrebljena za utemeljenje bečkoga kolegija za uzgoj klera zagrebačke biskupije. Ovu glavnicu su upravljali prepoziti zagr. kaptola, te nosili ime »praefecti summae Napulianae«, a poslije je ta glavnica od 24.000 forinti pripojena pobožnim zakladama, te su njome upravljali nadstojnici pobožnih zaklada. U svojoj drugoj oporuci od 4. V. 1622. odredio je Napuli, da se od njegove ostavine izluči 1000 forinti za nabavu kuće u Štajerskom Grazu, u kojoj bi se imali smjestiti alumni, uzdržavani od njegove zaklade. Međutim je kaptol promijenio odredbu Napulijevu, iza njegove smrti, utemeljiv njegovim novcem zavod u Beču.

G. 1613. postao je Napuli zagrebački prepozit, te je u svojoj kuriji držao pravne tečajeve, na koje su dolazili ugledni svjetovnjaci i svećenici. Benedikt Vinković pismeno priznaje, da sve svoje znanje ima zahvaliti Napuliju. Napuli je osobito volio Stjepana Patačića, a od mladih kanonika, koji su kod njega pravo učili spominju se Ivan Šomoggi, Jakob Kaproncaj, Nikola Sartori (Krajachevich) i Đuro Chegell. Boraveći svojedobno u Bolonji napisao je tamo djelo: *Methodica processuum directio*, koje je na povratku u domovinu predao Kitoniću, da ga prema svojem praktičnom iskustvu ispravi. To je djelo poslije pod Kitonićevim imenom štampano, jer je Napuli držao, da je to djelo tek Kitonićevim ispravcima znamenito postalo. (Kukuljević, Arkiv, Sv. X.)

Iza Napulijeve smrti njegov u prepozituri nasljednik Vinković, koji je bio i ovršitelj Napulijeve oporuke, ustanovio je da je ostavina Napulijeva iznosila 50.203 forinta, i da je nakon isplate svih legata, naročito Nikoli Strezaju i Đuri Dvorničiću, Napulijevim rođacima, preostalo za podignuće alumnata u Grazu 46.914 forinti 26 denara. Kako je ta svota bila za ono doba veoma velika, to je Vinković napisao sastavak pod naslovom: »Unde B. Napul! tanta pecunia?« Prema Vinkovićevom sastavku, prepozitura je u ono doba nosila prema dvanajst godišnjem iskustvu Vinkovića 20 ugarskih forinti, uslijed toga nije Napuli mogao od prepoziture toliki imetak sabrati, ma da je bio 11 godina prepozit. Velika ostavina Napulijeva potiče od baštine iza strica mu kustosa Valentina i dvoje braće Baltazarove; osim toga postao je kanonikom: »adhuc puer«. Bio je ovršiteljem mnogih oporuka i dobivao tom prilikom uobičajene nagrade, vršio je razne svjetovne službe, te je kao eksaktor kraljevstva kroz deset godina dobivao godišnje plaće 200 forinti. Uzimao je u zakup i zalog vlastelinske posjede, naročito imanje Keglevića, zatim Stenjevec, Klinča sela i t. d. Živio je frugalno a najveći dio imetka iznosila je svota, koju mu je biskup Bratulić u ime oštete imao platiti nakon izgubljene parnice. (Act. Cap. ant. Fasc. 76.)

Prepozit Napuli spada među najodličnije i najzaslužnije kanonike zagrebačkoga Kaptola, jer je poput Pavla Zondija, svojom kraljevskom fundacijom omogućio otvorenje bečkoga kolegija za uzgoj klera zagrebačke biskupije. Ovim je činom pomogao podići kler zagrebačke biskupije do visokoga naobraženja, koji se je imao prilike u velikim centrima zapadnjačke kulture u Rimu, Bolonji i Beču naobraziti. Poznato je laskavo priznanje kraljice Marije Terezije, koja je navodno nekom prilikom rekla: Lahko je meni popunjavati biskupije u mojim kraljevstvima, dok imadem zagrebački Kaptol.

Napuli je doduše odredio, da se njegovom fundacijom imade utemeljiti kolegij u štajerskom Grazu, pak su za njegovoga života od god. 1608. do 1624. pitomci zagrebačke biskupije na ondješnjim školama študirali. Nu poslije njegove smrti je zagr. Kaptol shodnijim pronašao, da se kolegij osnuje u Beču.

Razlogom pako te promjene bila je ta okolnost, što su već otprije opstojale dvije zaklade za svećeničke kandidate, koji su imali študirati na bečkom sveučilištu, pak je Kaptol držao, da će biti više uspjeha za alumne, ako budu svi u jednom gradu pod istim krovom stanujući pripravljali se za svećeničko zvanje; moguće je pako da je Kaptol držao, da su bečke škole bolje od gradačkih; napokon se veli u spisu, kojega je Duro Peroš, prebendar zagr. stolne crkve sredinom XVIII. stoljeća napisao, hotio je Kaptol imati u Beču pristanište, gdje će moći odsjedati kaptolski ablegati, koji su češće morali u raznim poslovima na bečki dvor dolaziti.

Zagrebački bispup Ivan iz Moslavine (Monoszloy), koji je i poznat pod imenom Krainčić, je 1. travnja 1584. poslao u Beč Krištofora Granju, lektora zagr. Kaptola, sa nalogom, da tri hiljade renških forinti, koje mu je predao, koristonosno uloži kod gradskoga senata u Beču, a ovoj su svoti izvršitelji biskupove oporuke nakon biskupove smrti, koji je umro 3. studenoga iste godine 1584. dodali još jednu hiljadu renških forinti, sa tom odredbom, da se kamati gornje glavnice od 4000 forinti upotrijebe za štipendije četvorice mladića, koji se kane posvetiti svećeničkom stališu, od kojih će svaki dobivati po 60 for. na godinu. Prema tome računu bila je zakladna glavnica uložena sa 6%. U prvom redu imadu pravo na ove štipendije rodaci (affines) biskupovi, nebi li takovih bilo, mogu se štipendije podijeliti i drugim siromacima.

Ovaj plemeniti primjer naslijedio je sličnim oduševljenjem Franjo Ergeli, koji prigodom svoga odlaska sa zagrebačke prepoziture u vesprimsku biskupiju najprije godine 1612., stranom svoga novca, stranom iz ostavine pokojnoga Ivana Radenčića, koji je bio zagrebački kanonik od 1575. do 1598. kada je umro. Kovačević u svojoj povjesti zagr. kanonika spominje Radenčićevu oporuku, te veli, da su izvršitelji te oporuke bili Stjepan Fabricij, vaškanski, Franjo Ergeli, bekšinski arhidakoni i magister Nikola Jelkoci. 17

oporuci Radenčića spominje se naučna zaklada u Beču sa 1250 forinti, a druga sa 2000 forinti u zlatu za obiteljski štipendij u Grazu za dva učenika njegove obitelji, koji se budu obvezali, da će postati svećenicima. Pravo na ovaj štipendij imaju rodaci ženske loze obitelji Ergeli. (Acta Cap. ant. fasc. 16. nr. 12.) Prema tomu nije Ergeli svoj već Radenčićev novac dao za štipendije, ali je sva prilika, da je Radenčić bio Ergelijev rodak, pak buduć možda sam nije imao rodake, to je Ergelijevim rodacima dao pravo na štipendije.

Prema ovim podacima sav novac, što ga je Ergeli položio za štipendije, potiče od Radenčićeve ostavine, kojoj je Ergeli bio izvršiteljem oporuke, pak je Peroš krivo napisao u svojoj povjesti o bečkom kolegiju, da je Ergeli uz novac Radenčićev i svoj novac dao za zakladu bečkoga kolegija. Cijelu svotu, koju je Ergeli od ostavine Radenčićeve položio, je u iznosu od 3750 forinti prenesao godine 1619. prepozit Napuli u Beč, te predao provincijalu Isusovaca, uz 6% kamatnjak 15. kolovoza gornje godine. Taj je novac uložen u tu svrhu, da se od kamatnoga prihoda uzdržavaju tri mladića, od kojih dvojica imaju biti u rodu Ergelija, treći pako mora biti siromašan. Oba utemeljitelja, koje Peroš »Praesules« nazivlje naime biskup Ivan iz Moslavine i navodni utemeljitelj Franjo Ergeli odredili su, da pravo patronata nad ovim fundacijama imade zagrebački Kaptol, po čijoj odredbi bečki Kaptol određuje superintendenta iz svoje sredine, koji imade primati kamate, te učenicima bili oni u Beču ili Grazu novac dostavljati.

Kada je iza smrti Napulija, gornjim fundacijama, povećan kamatni prihod zaklada, počeo je kaptol pomišljati na to, kako da se raspršeni alumni u Beču i Grazu, koji su do sada vani stanovali, saberu u zajednički život, pod jednim krovom, još prije nego li se bude mogla prirediti vlastita kuća za zavod. Godine 1624. poslao je Kaptol u Beč prepozita Benedikta Vinkovića, koji je ugovorio sa provincijalom Isusovaca Ivanom Argertom i Vilimom Lamermonom rektorom akademije, da primu u isusovačko sjemenište četvoricu alumna zagrebačke biskupije, i to Siromentića, Tomu Knezića, Petra Paxića i Nikolu Dianeševića. Ugovoreno bje, da se za ovu četvoricu alumna plati u ime stana, hrane, pranje rublja, riječju za cijelu opskrbu 320 renskih forinti, odnosno za svakoga godišnje 80 for. Taj ugovor bje sklopljen 2. rujna 1624. uz tu višju cijenu radi opstojeće u ono doba skupljine. Ta se je svota plaćala samo iz prihoda dvih fundacija, jer još Napulijeva zaklada nije uređena bila. Prema ustanovama biskupa Ivana iz Moslavine i Ergelija, imala bi se školovati sedmorica alumna, nu jerbo su zakladne glavnice premalo kamata za uzdržavanje sedmorice alumna nosile, to se je broj od sedam na četvoricu sniziti morao.

Usput spominjem, da su upisani u udruženje ugarske narodnosti na bečkom sveučilištu: »Thomas Knesich Croata, alumnus venerabilis capituli Zagrabiensis i Petrus Barich de Bukocz Croata,

alumnus venerabilis capituli Zagrabiensis«, i to obojica u II. semestru 1625. (Dr. Schrauf, Die matr. der ungar. Nation pag. 358.) Paxić i Dianešević bili su zagrebački kanonici 1632.

U Peroševoj povjesti bečkoga kolegija se veli, da je »expost rerum affluentia accedente unus adhuc supra nominatis adiunctus fuerit.« Schrauf je bezuvjetno krivo čitao Barich umjesto Paxich.

Uz isusovački seminar sv. Pankracija bila je njeka malena kućica nekoga Osvalda Flaishokera. Za razumjevanje nabave te kućice mora se znati, da su Isusovci godine 1624. dobili od kralja Ferdinanda po privilegiju pravo kupnje, odnosno izvlaštenja stanovitih zgrada i gradilišta, da podignu tamo crkvu, škole i novi kolegij. — Saznaviši tu okolnost zagrebački Kaptol odaslao je umah u Beč prepozita Vinkovića, koji je poznatom svojom okretnošću i spremom, nastojao kupiti tu kućicu, da se ona upotrijebi za kolegij. Pisac anala bečkoga kolegija kanonik Vuk Kukuljević piše, da je u arhivu kolegija našao pismo patra Vilima Lamormaina, punomoćnika družbe Isusovaca upravljeno na prepozita Vinkovića, u kojem očituje, da je sporazuman sa prodajom kuće Fleiškera u svrhu, da ista bude upotrijebljena za hrvatsko sjemenište, ako se zagr. Kaptol obveže, da ne će u toj zgradi biti namještena kuharica ni pralja, jer pravila Isusove družbe ne dozvoljavaju, da u zgradi žena boravi. Iz te se ograde razabire, da je prepozit Vinković imao nakanu u toj kući namjestiti kuharicu i pralju.

Napokon je 30. travnja 1626. između zastupnika zagr. Kaptola Benedikta Vinkovića, te zastupnika Isusovačkoga provincijala Ivana Argenta, Vilima Lamormainija, sklopljena nagoda, uslijed koje je zagrebački Kaptol kupio kuću u blizini akademskoga isusovačkoga kolegija, za jednu hiljadu talira, koji novac je u ono doba iznosio 1500 reaskih forinti, ali uz uvjet, da u toj kući ne smije stanovati žena, i drugo, ako bi zagr. Kaptol tekom vremena, iz temeljitoga razloga morao prodati ovu kuću, to bi u prvom redu prema procjeni strukovnjaka i valjanih ljudi imala pravo družba Isusovaca tu kuću kupiti, a ne bi li družba Isusovaca prekupiti istu htjela, tek tada bi Kaptol mogao drugomu čovjeku, ma i oženjenomu ju prodati. Treći uvjet je bio, da Kaptol mora plaćati svake godine poreze za tu kuću, ako ne bude volio porezne terete otkupiti. Taj ugovor o prodaji je potpisan 30. Aprila g. 1626. po Vilimu Lamormaini i Benediktu Vinkoviću, od kojih je prvi bio punomoćnik družbe Isusovaca, a drugi zagr. Kaptola. Punomoćnik družbe Isusovaca izjavljuje u ugovoru, da je predao sve spise tičuće se Fleiškerove kuće Vinkoviću.

Da ova kupoprodaja stalnija bude, ishodio je Kaptol kraljevsku potvrdu, a senatu bečkomu isplatio je stanovitu svotu, da ju otkupi od dužnosti plaćanja poreza. Buduć je ova kuća sa pripadajućim gradilištem pretijesna bila, da se postigne željena veličina kolegija, to je trebalo nastojati oko toga, da palatin magjarski grof Nikola Esterhazy, kaptolu prodade svoju kuću, koja se je nalazila između

kupljene već kuće i pazmanskoga kolegija. Nastojanjem Vinkovićevim je polučeno, da je palatin, koji je kuću kupio za dvije hiljade pet sto forinti istu prodao Kaptolu, radi sklonosti prema Hrvatima, godine 1632. 8. Juna za 2000 forinti. U tim združenim kućama, koje su nešto radi udobnosti stanovnika popravljene, ostale su u tom stanju sve do vremena kuratorija Ivana Babića, ili do godine 1667. kad su zidovi već bili trošni, pak se je moralo pristupiti iz temelja novogradnji, koja je trajala do vremena Vuka Kukuljevića, pisca anala bečkoga kolegija.

U novo nabavljene kuće su se alumni iz sjemeništa sv. Pan-kracija uselili godine 1629. Međutim je Kaptol od novca ostavine Napuljeve za uzdržavanje alumna posredstvom Vinkovićevim uložio dvije hiljade zlatnika, i to: 1. kod bečkoga Kaptola 3000 forinti, koji su posudili taj novac sporazumno sa kraljem, da poprave stanja, koja im je požar oštetio. Taj zajam je dan bečkom Kaptolu na tri godine; 2. bečkom građanu Ivanu Foitzeru je posuđeno 1500 forinti; 3. nekom domaćem građanu imenom Baltazaru Macku 1000 forinti. Ova posljednja svota je poslije prenešena na Šimuna Rataka, Talijana, građana domaćega, zidarskoga meštra.

Peroš je sastavio račun prinosnika za utemeljenje bečkoga zavoda, pak je ustanovio, da je novac što potiče od Napulija iznosio 46.914 for. 26 denara, uključiv ovamo i onu svotu, koja je kolegij zapala uslijed oporuke Nikole Streczaya, Napuljevoga rodaka, glede kojega imovine, što ju je baštiniio od Napulija bje u potonjega oporuci ustanovljeno, ako Streczany umre bez potomaka, da ima ona svota, koju je baštiniio od Napulija pripasti kolegiju. Poslije su još neki kanonici po koju svotu testamentarno ostavljali bečkom kolegiju, od kojih je svota najznatnija bila ona od Šimuna Jude Židića sa iznosom od 3000 forinti. U doba kada je Peroš pisao historije bečkoga kolegija, iznosile su glavnice bečkoga kolegija 76.948 for.

Kaptol je sastavio 1649. zakladnicu za bečki kolegij i odredio, da alumni imadu svaki mjesec izmoliti dvije krunice. i to jednu za Napulija, drugu za ostale dobročinitelje.

Protoklo je sedamdeset godina od utemeljenja zavoda, da alumni nisu imali bašću, u kojoj bi se mogli zadržavati, nakon obav-
ljenih studija, već su morali plaćati za dozvolu boravka u tuđim bašćama. Hoteći Kaptol i toj potrebi udovoljiti, kupio je godine 1697. u predgradu Leopoldovom za 3755 forinti bašću sa novcem, koji je od Napuljeve zaklade bio posuđen, a gornje godine povraćen po grofu Stjepanu Orehoczy-u. Premda je vrtljar kolegiju pružao veću vrijednost u naravi, nego li su iznosili kamati, što ih je prije dužnik plaćao, to su prefekti pobožnih zaklada, Napuljanskoj zakladi od prištedenih kamata, glavnice izdanu za nabavu bašće nadomjestili.

Broj alumna za bečki kolegij nije bio stalno određen, te ih je bilo čas više čas manje, prema tome kako su se mogli kamati od

uloženih glavnica smoći (extorqueri). Godine 1642. bilo je osam alumna, zajedno sa kuratorom, dočim ih je god. 1670. bilo 12, a god. 1677. bilo je samih alumna bez kuratora 24, pak se čini, da poslije nije više taj broj porasao, izim ako su konviktorci, to jest članovi, koji su plaćali stan i opskrbu, u zavod dolazili.

Peroš zaključuje svoju crticu o bečkom hrvatskom kolegiju ovim riječima: »Quanto verò emolumento nostrae Ecclesiae, ac commo totius Dioecesis Alumnatus iste institutus fuerit testimonio nobis, sunt luculento tot insignes Viri, qui Gymnasio hoc veluti viridario quodam, ut Rosae in Jericho plantati, ac Sancti instituti pro fluvio irrigati, creverunt ad mensuram perfectam, doctrinaeque ac virtutum suarum in Patria sparserunt odorem, quem singula status nostri conditio per singulas temporum series, non sine suavitate fructus spiritualis, et temporalis affatim hausit; ac de praesenti quoque pascitur et nutritur. Precandum porrò est nobis summa animi submissione Deus ac Dominus noster veluti Pater gratiarum, ut sua Sancta benedictione institutum hoc soli ipsius Gloriam consecratum non solum conservet, sed promoveat item augeatque usque ad Consumationem Saeculi. Amen.

Nakon što sam sve gornje podatke priopćio po raspravi, pod kojom je napisano: »Scriptor est R. Georgius Peroëss 1740.«, koj rukopis se čuva u arhivu jugoslavenske akademije pod signaturom IV. c. 18., priopćujem sada anale, koje je napisao rektor bečkoga kolegija Vuk Kukuljević, koji je u Beču rektorovao počam od god. 1737. Kukuljević veli u predgovoru, da je po odredbi Kaptola primio rektorat hrvatskoga zavoda u Beču 27. V. 1737., pak želeći se upoznati sa zavodom i svojim dužnostima, čitao je razne zavodske spise, a čitajući ih zaželio se upoznati sa prošlošću zavoda. Nije deduše našao mnogo spisa, da bi mogao potpunu povijest zavoda napisati, ali je barem sabrao ono, što je još mogao pronaći, da to spasi za budućnost. Ovoj radožnalosti Vuka Kukuljevića i hvalevrijednom nastojanju, da se spasi barem ono što se je još spasiti moglo, imamo zahvaliti, da su nam bar neke potankosti o zavodu sačuvane. Njegov rukopis imade skroman naziv »Annales Collegii Vienensis«, a na početku su kratki podatci o osnutku zavoda. — Vječna je šteta, da je nestalo djelo jednoga od posljednjih rektora toga zavoda kanonika Kazimira Bedekovića, koje djelo pod naslovom: »Historia Collegii Croatici Viennae«, žalibože se je izgubilo. (Vodnik, Povj. hrv. knjiž. 361.)

Pošto je rukopis Vuka Kukuljevića »Annales Collegii Croatici Vienensis« razdijeljen, ne u poglavlja nego u godišnje odsjeke, to i ja nastavljajući podatke o bečkom kolegiju upotrebljujem kratki izvadak tih anala u odsjecima po godinama.

Buduć rukopis Vuka Kukuljevića, kao svi slični Anali imadu mnogo prigodnih epizoda onodobnoga vremena, koje se ne tiču hrvatskoga bečkoga zavoda, već opisuju razne povjestne i kulturne

ertice, koje su mnogo točnije i opširnije opisane u raznim knjigama, to iste ne pripočujem u ovom člančiću, već upućujem čitatelje, koje to zanima na izvornik ili prepise tiskopisa, koje sam ja porazdijelio nekim knjižnicama. Osim toga pripominjem, da je Vuk Kukuljević popisao događaje po godinama od g. 1627. do 1733., a o vremenu iza g. 1733, ne ima inih podataka, nego li onih, koji se nalaze u arhivu zagr. kaptola, i ponešto u podacima, koje je kanonik Krčelić napisao u svojem rukopisu »Annuae«. (Publikacija T. Smičiklase, Zagreb, g. 1901.) Prema tim izvorima može se o hrvatskom kolegiju za uzgoj klera zagr. biskupije sastaviti neka slika, dok se eventualno ne pronađu novi izvori, koji će ju popuniti.

Predstojnici bečkoga kolegija zvali su se u prvo doba kuratori, pak će prema koncu sastaviti redosljed svih kuratora, a i potonjih rektora toga zavoda, u koliko će to biti moguće, prema do sada poznatim izvorima.

Kuratori prvoga vremena opstanka kolegija, bili su većinom stariji i ozbiljniji alumni zavoda. Prvim kuratorom zavoda spominje se pitomac Tomo Knežić (Knessich) godine 1627. i 1628. Potonje je godine pozvan u Zagreb, a naslijedio ga je Nikola Dianešević (Dianesevich), koji je također bio pitomac, potonji zagr. kanonik i napokon zagr. prepozit. (1631.—1670.) Knežića spominje i Schrauf, da je bio boraveći u Beču na naucima, članom udruženja ugarske narodnosti, kojoj su i Hrvati pripadali.

Kada je u potonje doba Kaptol uvidio, da uslijed toga, što najstariji i najtrezniji pitomci obavljaju kuratorsku službu, ovi ne mogu dosta strogu disciplinu u zavodu održati, te izbijaju česte neurednosti, prepirke i svade, to je Kaptol odredio, da upravu zavoda vodi zato odabrani kanonik, a od toga vremena prozvan bje upravitelj zavoda rektorom. Čini se, da je ta promjena prema do sada poznatim izvorima nastala oko g. 1677., jer je Vuk Kukuljević u svojim Analima pohranio neki kaptolski dopis, koji nije u samim analizama upisan, ali je istima priložen, nalazi se pako na posebnom arku papira, te sam ja taj dopis također pretipkao i uvrstio u svezak Anala. Taj je dopis pod naslovom »Instructio Stephano Doicsics primo Rectori Canonico Zagrab. data 1677. anno quae jam tota in Regilis continetur. 1677. X. 7bris.«

Prve regule ili statute sastavio je Benedikt Vinković, koji je kao zagr. prepozit nakon Baltazara Napuly-ja, najvećma nastojao oko osnutka hrv. kolegija u Beču, sastavio iste, tako zvane regule, koje su vrijedile od osnutka zavoda do g. 1677., kako se to spominje u napatku, danom prvom rektoru zavoda Stjepanu Doičiću. Prvo-bitne regule nalaze se u kapt. arhivu među spisima »Viennensia«.

Kratak sadržaj tih »Regula« ili statuta je slijedeći:

Zagr. prepozit Benedikt Vinković, predao je 19. VII. 1629. alumnu kuratoru hrvatskoga kolegija za uzgoj svećenika zagr.

biskupije utemeljenoga u Beču, regule, po kojima imadu kuratori upravljati zavodom, a pitomci po njima živjeti.

1. Alumni se imadu svakoga mjeseca izpovjediti.

2. Predavanje u školama marljivo polaziti.

3. Poslije predavanja umah kući dolaziti, te iz zavoda ne izlaziti (osim na predavanja), bez znanja i dozvole kuratora. Ako je potreban kojemu alumnu izlazak, može mu to kurator dozvoliti označiv mu druga za izlazak.

4. Alumni imadu nositi kleričko odijelo. Nijedan pitomac ne smije prenoćiti u ili izvan grada.

5. Ima li koji pitomac kakovo oružje, mora ga kod kuratora deponirati. Tko oružje upotrebljava imade se pred alumnima šibati.

6. Svade i razbijanja se zabranjuju, ako li se tkogod proti tomu ogriješi, imade ga kurator opomenuti na samom, drugi put ga ima opomenuti pred dvojicom braće, treći put ga imade pravo kurator kazniti, pak ako i to ne pomaže, neka ga prijavi kaptolu.

7. Kuratora imadu alumni štovati i slušati, ako li ga koji alumno uvrijedi, morati će tri dana uz kruh i vodu postiti, ako li tko kuratora udari, ima ga superintendant javno kazniti i bičevati.

(Da se gornja odredba razumije, moram pripomenuti, da je superintendant zavoda bio redovito jedan Isusovac, kojega je kaptol takovim imenovao).

8. Alumni ne smiju dugova praviti, ako li se koji gdjegod zaduži, ima sam taj dug platiti, a zavod ne jamči za dugove alumna.

9. Kuhač i čuvar kuće imadu biti jednostavni ljudi, koji poznavaju ilirski i germanski jezik, ti imadu hranu u zavodu, ali lošiju od alumna.

10. Za redovite tjedne izdatke alumna, koji su određeni za svećenike, može se izdati ugarska forinta. Za alumne, koji nisu određeni za svećenike, može se potrošiti godišnje 60 renskih forinti.

11. Kurator ima zabilježiti dan dolazka i odlazka svakoga alumna.

12. Boravak (hospitium) u sjemeništu ne može kurator nikomu dozvoliti. Pod imenom trajni boravak ili gostoprimstvo neka razumije kurator stanovanje u kolegiju preko tri dana.

13. O potrošku novca za uzdržavane alumna imade se točan račun položiti.

14. Prigodom kupovanja ili prodaje većih stvari, neka budu prisutni radi svjedočanstva, alumni. Za vrijeme bolesti ili odsutnosti kuratora neka rukovodi poslove uprave, njegov pomoćnik (Conscriba) koj će za tu pripomoć dobiti 5 renskih.

15. U zamašnim pitanjima neka kurator pita kaptol za savjet.

16. Ovaj naputak imade se svaki mjesec jedanput javno svim alumnima pročitati.

U tom je naputku na koncu pridano popis onodobnih prihoda kolegija, u kom su označeni kamati raznih glavnica bečkoga kolegija.

1. A Senatu	240
2. Ex domo Provinciali	225
3. A Georg. et Elia Madelsperger	180
4. A murario	60
5. A Christ. Horvath	90
6. A Sigismundo Erdödy	225
7. A Francisco Keglevich	225
8. Ex introitu Bocziano	164

1409

U nastavku istoga spisa je istim rukopisom napisana uputa za kuratora, u latinskom jeziku, koju skraćeno donosim u hrvatskom prevodu.

1. Od prihoda i izdataka imade kurator točan račun voditi i kaptolu svake godine predložiti.

2. Za alumne se imadu za objed i večeru po tri jestvine priređivati, dok to moguće bude. Za svakoga alumna se ima na dan nabaviti po funta (libra una), mesa, a u posne dane ista množina riba. Na veće blagadane može se dodati četvrti jestvina. Svaka osoba dobiva četvrt bečke pinte vina (quartale pintae Viennensis), za objed, isto toliko za večeru. Kurator dobiva pol (pinte).

3. Alumni imadu dobivati k jelu dosta kruha, izuzev postne dane.

Pošto kaptol želi, da svi alumni postanu svećenici, to imadu i jednolično klerikalno nositi, u koju svrhu imade kurator nabaviti jeftinije sukno (ex panno septus vel stameth) a za gornje odijelo neka imadu togu, i ostalo što je potrebno za ogrnuti se, (utpote Indusia, perizomata, ex simpliciori tela confecta). Obuća ima biti jednostavna ne luksuriozna. Na krevetima imadu biti dvije plahte iz gruboga platna, te jednostavni vanjkuši. (Neke kasnije pripise i izpravke in margine ne prepisujem).

5. Ogrijev, pranje, papir i tinta ima se pružati pitomcima; brijača da ga ustreba za šišanje i brijanje te svijeće se plaćaju iz zajedničkog novca sjemeništa. Knjige, u koliko ih nebi zajednička knjižnica imala, imadu si alumni za nauke i škole nabavljati vlastitim sredstvima.

6. Nužдне predmete za kućnu porabu može kurator nabavljati, ali ako tkogod od tih predmeta što god pokloni ili uništi, ima iz vlastitih sredstava isto takav predmet nabaviti.

7. Zgrada i krovšte (sarta et tecta) se popravlja iz zajedničke imovine zavoda.

8. Kuhača najimlje za stanovitu svotu kurator, ali kuhačeva je dužnost i kuću čuvati.

9. O dječarcu, koji će se najmiti za poslugu alumna, neka se pričekava kaptolska odluka. (U Analima se u potonje doba često spominje »ephebus seu credencarius«, taj je kadkada postajao alum-

nus, te je po svoj prilici priličio onim dacima, kakovi su u zagr. sjemeništu u mojim kleričkim vremenima poslužavali klericima kod jela).

10. Tko je u vrijeme velikih praznika odsutan, ne ima prava na »relutum absentiae«.

11. Ako je tko odsutan iz zavoda, odaslan po nalogu kuratora, može dobiti odštetu u novcu, za vrijeme svoje odsutnosti. (To se je moglo događati, kada je kurator slao alumne na posjede nekih dužnika, koji nisu točno plaćali kamate, na dužne zavodske glavnice).

12. Bolesne alumne dužan je kurator dati liječiti, ali dulje bolujuće imao je dužnost poslati u Zagreb, da se prištede troškovi dugotrajnog liječenja.

(Na istom spisu nalazi se napisan sljedeći nalog kaptola Alumnima).

Pošto se je dočulo za svade među kuratorom i alumnima, to se nalaže svim alumnima, da moraju nositi kleričko odijelo, a nitko ne smije nositi rudastu kosu (cincinnos, Lockenkopf). Tko mora u kakovom nužnom poslu izaći iz sjemeništa, njemu označuje pratilca kurator. Južarnje i večernje molitve moraju svi zajednički obavljati, a vladanje im ima biti pristojno, naročito kod jela. Alumni se neka vježbaju u latinskom, mađarskom i njemačkom jeziku. Kuratora imaju slušati, a neposlušni se imaju kazniti.

Dopis je pisan 18. lipnja 1635.

(Na istom rukopisu, nalazi se sljedeća odredba kaptola):

»Zagreb 6. XI. 1643. Kuratoru Ivanu Jagatiću«.

»Kuratori imaju svake godine praviti račune prihoda i izdatka o kolegiju, i to »praesentibus coalumnis«, pak račune o Mihoju slati kaptolu u Zagreb«.

Molba alumna bečkoga kolegija upravljena kaptolu.

»Prije dvije godine je preč. kaptol iz stanovitih razloga izdao odredbu, da se »Pallia« ne smiju više nositi (tollerentur). Mi se toj odredbi pokoravamo, ali pokorno molimo, da se prijašnja uporaba »Pallia« opet dozvoli«.

Ta molba nije izvornik, već se nalazi napisana u zbirci regula i nekih kaptolskih odredba, a ne ima datuma.

(Odgovor kaptola na gornju molbu od 16. srpnja 1643.).

Kaptol dozvoljuje u buduće nošenje palija, »non tamen ita sumptuosus et ultra calces prominentibus, ac per terram serpentibus, ut antea factitatum esset«.

Na tom istom rukopisu, koj sadržaje regule i neke kaptolske odredbe glede bečkoga kolegija, ubilježeno je istim rukopisom, da su g. 1643. za kuratora Ivana Jagatića, molili kaptol, za ponovnu dozvolu nošenja palija sljedeći alumni:

Nicolaus Phillipovich, metaphysicus

Joannes Pottak Physicus

Martinus Dundich Physicus
 Joannes Skerlecz, Logicus
 Georgius Chesy, Logicus
 Paulus Koosz, Logicus
 Simeon Kudek, Logicus.

(Uz put spominjem, da su i klerici zagrebačkoga sjemeništa, na koliko se ja osobno od videnja sjećam, do prve polovine XIX. stoljeća, prigodom svećanih zgoda nosili palije, a kao razlog se je navodilo, da su zagr. klerici nasljednici posjeda cistercijske opatije, naročito posjeda Otok preko Save, te posjeda u župi stenjevačkoj i u okolici samoborskoj. Sve do godine uključivo 1869. nosili su zagr. klerici klobuke zvane »pikače«).

Zagr. kaptol nalaže 2. XI. 1646. bečkomu kolegiju:

Da se kurator i alumni imadu svake druge nedelje i svetkovina vježbati za vrijeme objeda ili večere u propovjedanju, a osim toga imadu svakoj propovjedi prisustvovati u akademskoj crkvi.

Kaptolska ustanova od 4. XI. 1647.

»Quia Venerabili Caplo placet, ut Alumn iillorum Viennae existentes tunicam inferiorem caerulei coloris deferant, placeat et Alumnis; et si quis eorum refractarius fuerit, per Curatorem nostrum nominetur nobis per literas«.

Radi nekih neurednosti, za koje je kaptol doznao, određuje se u buduće:

1. Ukida se običaj, da alumni dižu novac za svakdanje uzdržavanje, te predavaju taj novac neposredno dispencatorima sjemeništa. Samo kurator imade pravo izdavati novac za živežne namirnice, jer on polaže račune o izdatcima.

2. Djelovi troškova za uzdržavanje se ne mogu anticipirati. Poslije večernje molitve ne smije se više piti, niti kakovi sastanci držati, te razgovarati.

3. Kurator ima skrbiti za dovoljnu zalihu kruha, ex siligine et tritico, libones albos (bijeli dvopek) in posterum subtrahendos decernimus.

4. Kuhaču i efebu ne može nitko ništa zapovjedati osim kuratora, te jedino on imade pravo njihove prestupke kazniti.

5. Alumni, koji su svršili nauke, imadu, ako su svećenici umali nakon svršene sv. mise ili vespera doći kući, a nipošto po gradu se skitati, bez dozvole kuratora, koji jedini može dozvoliti izlazak u grad.

6. Ako kurator pošalje kojega alumna obaviti izvan zavoda kakav posao, mora on to učiniti.

7. Učenje kod kuće i repeticije imadu se redovito obavljati i propovjedi po redu obdržavati.

8. Alumni ne imadu pravo regule tumačiti po svojoj volji, pak nastane li kakova dvojba u tumačenju regula, treba kaptol pitati.

9. Alumne koji se ne pokoravaju regulama, imade kurator kaptolu prijaviti.

10. Tim se regulama imadu svi alumni pokoravati.

Nije poznato, što se je prvobitno u bečkom kolegiju za uzgoj hrvatskoga klera učilo, već je samo u obće u svim izvorima starijega vremena rečeno, da se tamo uči filozofija i teologija. Spособniji i odabrani alumni su nakon izpitivanja akademskog rektora odobreni ili reprobirani, za više nauke u Bolonji ili Rimu, te su u slučaju pronadenoga osposobljenja promovirani na gori spomenuta učilišta.

Izvori nalazeći se u kaptolskom arhivu u svezcima pod naslovom »Wiennensia« sastojeći se iz izvješća slanih kaptolu, pod naslovima: »Cathalogus Alumnorum in Collegio Viennensi ab Anno etc.« koji su kaptolu dostavljani po rektorima XVIII. stoljeća, naročito u drugoj polovini toga stoljeća, dokazuju, da se je u Beču učilo: a) gramatika, b) sintaksa, c) poetika, d) retorika, e) elokvencija, f) logika, g) fizika, h) teologija. Prema tomu su u Beču se nalazeći pitomci zagrebačke biskupije učili cijelu humanistiku ili nauke današnje gimnazije, kao i sveučilišta u tome kolegiju. Peroš u svojoj razpravi pisanoj valjda u prvoj polovini XVIII. stoljeća piše, da broj aluma, nalazećih se u kolegiju nije bio određen i stalan, te se je opredjeljivao prema tome, kako je priticao prihod od zakladnih glavnica i kako je bilo moguće izprešati (extorqueri) dužne kamate, pa navodi da je g. 1642. bilo u zavodu tek osam pitomaca, zajedno sa kuratorom, dočim ih je g. 1670. bilo 12, a 1677.24 bez rektora, pak da nije vjerojatno, da je taj broj porasao, osim ako bi se eventualno pribrojili konviktorici, koji su posebice plaćali stan i uzdržavanje uključivo i hranu, što je obično iznosilo oko 100 for. na godinu. Katalozi pako slani kaptolu u drugoj polovini XVIII. stoljeća do ukinuća zavoda oko g. 1783. dokazuju, da je u to doba bilo u zavodu i preko 40 pitomaca, pak se u tim katalozima izbraju njihova imena, prezimena, odakle su rodom, kako dugo su u zavodu, na čiji se trošak uzdržavaju, dali na trošak specijalnih fundacija, ili na trošak obćenitih kaptolskih prihoda: u tim katalozima je osim toga rubrika o tome, koji razred koji pitomac polazi, odnosno što uči, napokon je označena ocjena u napredku nauka i vladanja. Prema tim katalozima, bilo je u bečkom kolegiju u drugoj polovini XVIII. stoljeća 40 do 42 pitomca.

Kukuljevićevi Anali opisuju na početku osnutak bečkoga kolegija isto onako kao i Peroš, pak se čini, da se je on poslužio Peroševom razpravom za uvod u svoje anale, ako je ova prije napisana bila od anala; ako li je Peroš svoju razpravu pisao poslije Anala, tada ju je on obradio po podacima Anala. To će se stalno objasniti, kada se bude ustanovilo, u koje je doba Peroš živio i kada je svoju razpravu pisao.

(Svršit će se).